

TANÁROKNAK SZÓLÓ IRÁNYMUTATÁS

Hogyan lehet a dezinformációt felismerni és küzdeni ellene?

UTOLSÓ FRISSÍTÉS: 2021. január 28.

Azok számára, akik a 20. században nőttek fel, az információs korszak felvirágzása meghatározó társadalmi, kulturális és politikai tapasztalat volt. A ma felnövő fiatalok számára e történet következő fejezetében nem kevésbé inspiráló és kihívásokkal teli lehetőségek bontakoznak ki. Nem tudjuk előre megjósolni, hogy mit hoz a jövő, de fel tudjuk vértézni fiataljainkat olyan eszközökkel, amelyek segítségével szembenézhetnek vele, bármit is hozzon.

Az egyik különbség a mai iskolások által örökölt világ és a szüleik generációjának világa között az információk rendelkezésre állásában rejlik. A demokratikus társadalmakban ez a nyitottság üdvözlendő, ugyanakkor azt is láthatjuk, hogy rossz kezekbe kerülve, a nem szándékos vagy akár a szándékosan eltervezett dezinformáció terjedésével veszélyt is hordoz magában. A fiataloknak a folyamatosan változó információs környezet lehetőségei és veszélyei közötti eligazodásra való megtanítása továbbra is az egyik legnagyobb kihívás a gyermekek nevelése és oktatása terén.

Ennek az eszköztárnak az a célja, hogy olyan eszközöket adjon a középiskolai tanárok kezébe, amelyek segítségével párbeszédet kezdeményezhetnek a diákokkal a rossz információk veszélyeihez kapcsolódó témákról. Ezek közé tartoznak a népegészségüggyel, a demokráciával, valamint a társadalmunkat megalapozó kulturális és jogi normákkal kapcsolatos kérdések. Nincs abszolút válasz azokra a kérdésekre, amelyek akkor merülnek fel, ha mélyebben belegondolunk, hogyan lehet felismerni az igazságot és a hamisságot. Épp ezért a kétértelműség kezelésére és a kritikus gondolkodáson keresztüli véleményformálásra való képességet fontos ösztönözni a fiatalok körében.

Ezt szem előtt tartva ez az eszköztár nem tartalmaz előírásokat vagy axiómákat. A rendelkezésre bocsátott anyagok inkább arra szolgálnak, hogy vitát inspiráljanak. A diákoknak lehetőségük nyílik arra, hogy kísérletezzenek az információk sokrétűségének értelmezésével, mind egyénileg, mind a társaikkal folytatott párbeszéd, vita és eszmecsere során. Ezek kulcsfontosságú készségek ahhoz, hogy felelősségteljes polgárokká váljanak online tevékenységeik során és a társadalomban. A diákokat ezért olyan karakterekkel ismertetjük meg, mint Machiavelli, II. Orbán pápa és a mai QAnon összeesküvés-elméletek kitervelői. Ezek az esettanulmányok mind a történelmi, mind az aktuális eseményekből merítve segítik a fiatalokat abban, hogy fel tudják ismerni maguk körül a dezinformációt, és a történelmi előzmények és párhuzamok révén kontextusba tudják helyezni a jelenséget. Reméljük, hogy ez segíteni fogja a tizenéveseket az ahhoz szükséges intellektuális és személyes kapacitások kifejlesztésében, hogy felnőttkorukban felismerjék a dezinformációt.

Az oktatók e folyamatban kulcsszerepet kapnak, és miután a pedagógusközösségből számosan jelezték a dezinformációval kapcsolatos forrásokra való igényt, reméljük, hogy az iránymutatás értékes hozzájárulásként szolgál a dezinformáció oktatásának szélesebb körű megvalósításához. Módszertanunk alapját az Európai Unió belüli dezinformáció és félretájékoztatás tanulmányozásával és az azokra való reagálással kapcsolatos saját tapasztalataink képezik. A diákokhoz hasonlóan, akiknek ez a csomag szól, mi is igyekszünk folyamatosan tanulni és újragondolni szemléletmódunkat. Örömmel fogadunk visszajelzéseket.

Az eszköztár célja, hogy megismertesse a fiatalokkal a dezinformáció jelenségét, azaz megértesse velük, hogy milyen veszélyeket rejt a dezinformáció, bemutassa, hogy a tanulók hogyan tudnak további háttérkutatást végezni, és megvédeni magukat a dezinformációtól, valamint lehetőséget biztosítson bizonyos példák mélyrehatóbb megvizsgálására. Az eszköztár nyitott és bármelyik oktatási intézmény szabadon felhasználhatja azt. Bármilyen korcsoporthoz hozzáigazítható, de a fő célcsoportot a 15–18 év közötti tizenévesek alkotják.

Az eszköztár használata

Az eszköztár **1–2 tanórát** fed le egy átlagos **középiskolai** osztályban.

A PowerPoint-prezentáció számos, YouTube-videókra mutató hivatkozást tartalmaz. Egy tanóra során egy vagy két videó elegendő lehet az alap gondolat átadásához. Használhat továbbiakat is, ha belefér az időbe, vagy ha több tanórára szeretné elosztani az anyagot. A tanárra bízunk, hogy eldöntse, mely videók illenek a leginkább egy adott osztályhoz, és melyekről lehet a legérdekesebb beszélgetéseket folytatni.

Az ajánlott tevékenységek közé tartoznak a következők:

Tevékenység	Minimális időtartam	Javasolt anyagok
A dezinformáció megértése (5–24. dia)	45 perc	PowerPoint-prezentáció, videók leiratai, interaktív beszélgetés
Csoportos munka (legfeljebb 5–6 főből álló csoportok) (25. dia)	15–25 perc	Esettanulmányok (és referenciaként PowerPoint-prezentáció)
Csoportos prezentációk és beszélgetés (25. dia)	Csoportonként 25 perc	Esettanulmányok
Összefoglalás és ajánlások további kutatáshoz (26–34. dia)	5 perc	Olvasmánylista

Ha hosszabb idő áll rendelkezésre, „A dezinformáció megértése” című rész kibővíthető (például több idő tölthető a külső források megvizsgálásával és a különböző példák diákokkal történő megvitatásával), vagy hosszabb ideig tarthat a csoportos munka.

- **A dezinformáció, valamint annak veszélyei a társadalomra (6–10. dia):**
Megjegyzés: Ezeket a példákat készen felhasználható anyagként ismertetjük. Egyéb, a diákok számára relevánsabb esettanulmányokat is kereshet, vagy megkérheti őket, hogy azonosítsanak ők maguk más esettanulmányokat csoportos feladat keretében. Igyekezzen minél interaktívabban bemutatni ezeket a példákat!
 - **Hamis kutatások és az oltásellenes mozgalom** (a társadalom megkívánja, hogy a tudományos intézményekben dolgozó munkatársak szigorú tudományos normákat kövessenek, ezért fontos megérteni, hogy miért van ezekre szükség)

- **Az 5G és a koronavírus mítosza** (közelmúltbeli példa arra, hogy rosszindulatú szereplők hogyan használhatnak ki egy válsághelyzetet, ami valódi károkat okozhat). Számos online és offline terjedő összeesküvés-elmélet keretében azt állították, hogy a koronavírus-világjárványt az 5G mobilhálózatok okozzák. Ez nem igaz. Az 5G alapját a rádiófrekvencia képezi, amely nem hoz létre vírusokat.

- **A Covid19-világjárvány** nyomán egy sor félretájékoztató, dezinformáció és összeesküvés-elmélet látott napvilágot, amelyek egyfajta „infodémiát” hoztak létre, kihasználva az emberek által érzett pánikot, valamint azt, hogy mindenki elkeseredetten keresi a megelőzéssel, gyógymódokkal stb. kapcsolatos válaszokat. Ezeket a hamis információkat az emberek gyakran jóhiszeműen adják tovább, de sok esetben olyan szereplők is terjesztik, akik „klikkcsalik” (gondosan megalkotott, figyelemfelkeltő címek és történetek) megosztásával akarják elérni, hogy többen rákattintsanak a tartalmaikra.

- **Érzelmi manipuláció** egy adott helyzet „áldozatainak” túlzó bemutatása színészek felhasználásával annak érdekében, hogy a nézőkből erős érzelmi reakciót váltsanak ki ahelyett, hogy elfogulatlan véleményt alkothathánának hiteles hírforrások követésével.

- **A dezinformáció működését bemutató két modell (11-15. dia):**
 - **Az emberek motiválása egy elképzelés/ügy támogatására** – a kutatásokról szóló álhírek miatt az oltásokat félelem övezi, ami miatt növekszik a kanyarós megbetegedések száma. Említse meg, hogy a háttérben politikai haszonszerzés is állhat: ilyen például, ha lejárató kampányt hoznak létre a választások előtt, vagy ha egy külföldi kormányzat beavatkozik egy másik ország választásaiba a saját geopolitikai érdekei miatt.

 - **A különbségek eltúlzása a csoporton belüli összetartás/szolidaritás aláaknázása érdekében** – az erős és egységes közösségeket nehéz célba venni, ezért dezinformációt használnak az emberek megosztására, és eltúlozzák a belső különbségeket, illetve a meglévő konfliktusokat vagy ellentmondásokat.

- **A dezinformáció működésének bemutatása (16–19. dia):**
 - A közösségi média szerepe

 - A technológia segítségével egyszerűen manipulálhatók az információk, és rendkívül meggyőző új tartalomformák hozhatók létre

- **Hogyan reagáljunk a dezinformációra? (20–24. dia):**

A kritikai gondolkodás mindenkitől megköveteli a következőket:

 - **A tartalom** ellenőrzése – pontosak-e a tények és a számadatok? Elfogult-e a cikk? Objektív híradás vagy inkább véleménycikk?

 - **Az orgánnum** ellenőrzése – ismerjük-e? Furcsa-e az URL-cím? A „Rólunk” oldal ellenőrzése – ki adja ki? Ki finanszírozza? Mit mondanak más, megbízható médiaforrások?

- A **szerző** ellenőrzése – létezik-e ez a személy? Ha nem teljesen világos, hogy ki a szerző, valószínűleg a tartalom is hamis. Egy köztisztelőben álló újságíró pályafutása nyomon követhető.
- A **források** ellenőrzése – forrásokkal támasztja-e alá az állításait a szerző? Megbízhatók-e a források (például nagy múltú és köztisztelőben álló médiaorgánumok és a terület ismert szakértői)? Igazi szaktekintélyek-e a szakemberek, akiktől az idézetek származnak? Ha cikkben nehezen azonosítható források szerepelnek, vagy nincsenek források feltüntetve („egyesek azt mondják”), az abban szereplő állítások hamisak lehetnek.
- A **fényképek** ellenőrzése – a képek hatásosak és könnyen manipulálhatók. A fordított képkérés felfedheti, ha egy képet már használtak más kontextusban.
- **Gondolkodjunk, mielőtt megosztunk valamit!** A történet eltorzíthatja a valóságot, például régi eseményeket használhat fel újra más összefüggésben – vagy akár szatíra is lehet. A címet úgy alkothatják meg, hogy erős érzelmeket váltson ki az olvasóból.
- **Kérdőjelezzük meg a saját elfogultságunkat** – egy történet néha túl jó vagy szórakoztató ahhoz, hogy igaz legyen. Vegyünk mély levegőt, vessük össze megbízható forrásokkal, és maradjunk higgadtak. Ha olyat olvasunk, ami feldühít, megrémít vagy elsomorít bennünket, érdemes hagyni magunknak egy kis időt, mielőtt megosztanánk a tartalmat.

- **Csoportos munka, amely során a diákok megvitatják a hamis információk tipikus példáit (25. dia):**

Ossza legfeljebb 5–6 fős csoportokra az osztályt. Jelöljön ki egy-egy esettanulmányt minden csoport számára. Hagyjon 15 percet a tanulóknak az esettanulmány és a kérdések elolvasására, majd újabb 20–25 percet az egyes csoportok prezentációjára és azok osztályon belüli megbeszélésére.

- Egy veszélyes új összeesküvés-elmélet miatt kialakult egy kultuszszerű mozgalom, amely sebesen terjed Európában
- Részlet Machiavelli könyvéből az „oszd meg és uralkodj” elvéről
- Etikátlan és félrevezető hirdetés a „hihetetlenül hatásos” X gyógyszerről
- II. Orbán pápa keresztes hadjárához kapcsolódó beszéde a clermont-i zsinat (1095) alkalmával
- Népmese a pásztorfiúról és a farkasról

Megjegyzés: *Ismét hangsúlyozzuk: ezek a példák igen klasszikus narratívák, és készen felhasználható anyagként biztosítjuk őket. Egyéb, a diákok számára relevánsabb esettanulmányokat is kereshet, vagy megkérheti őket, hogy azonosítsanak ők maguk esettanulmányokat csoportos feladat keretében. Például összeesküvés-elméletek (a világot Soros György/Bill Gates uralja, a kormányzatok terjesztik a Covid19-fertőzést, az 51-es körzetben földönkívülieket rejtegetnek stb.), hamis egészségügyi információk, hamis tények a kisebbségi csoportokról...*

Inspiráció:

- A Poynter Covid19-adatbázisa <https://www.poynter.org/ifcn-covid-19-misinformation/>
- EUvsDisinfo-esetek: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>

- *Lead Stories „Just because it’s trending doesn’t mean it’s true” (Attól, hogy felkapott, nem biztos, hogy igaz): népszerű történetekkel kapcsolatban tényellenőrzést végző weboldal: <https://leadstories.com/>*
- **Összefoglalás, tippek további és országos források kereséséhez (26–34. dia)**

Az eszköztár rendelkezésre álló tartalma

- **Bevezető prezentáció** (PPT-formátumban)
 - a. A beágyazott YouTube-videók angol/országi nyelvűek, azonban a dákok megkapják a szöveg fordítását.
 - b. A *Megjegyzés* részben minden dia alatt magyarázatok és leírások szerepelnek
- **5 munkacsoport-esettanulmány** feladatokkal (*átdolgozható, vagy más esettanulmányok is használhatók*)
- **Tippek** (interaktív játékok, útmutatók és források) további háttérkutatáshoz

Mérlegelhető alternatív történetek:

- **Ellenséges érzések keltése a NATO-csapatok ellen hamis hírekkel**
<https://vilniusinstitute.lt/en/lisas-case-repeated-german-soldiers-accused-of-rape/>
Az érzelmileg túlfűtött történetek általában kárt okoznak, mielőtt ellenőrzést lehetne gyakorolni felettük. Ezek a hamis történetek általában igen hihetőek.
- **Az orosz televízió az USA-t próbálja hibáztatni a koronavírus miatt**
<https://www.themoscowtimes.com/2020/02/06/russian-tv-runs-conspiracy-theory-blaming-trump-for-coronavirus-a69189>
<https://www.youtube.com/watch?v=JQRmacSHXoo>
Az egyik orosz állami televíziócsatorna olyan összeesküvés-elméletet közvetített, amely az amerikai kormányt és a pénzéhes amerikai vállalatokat hibáztatja a Covid19-világjárványért.

1. ESETTANULMANY

A „Q” NÖVEKVŐ BEFOLYÁSA

Háttér-információk

Mi a közös az Egyesült Államok korábbi elnökében, Barack Obamában, korábbi külügyminiszterében és elnökjelöltjében, Hillary Clintonban, a francia köztársasági elnökben, Emmanuel Macronban, az énekes Lady Gagában, a Washington D.C.-ben található Comet Ping Pong pizzériában, a Microsoft alapítójában, Bill Gatesben, valamint az ismert színészben, Tom Hanksben? A QAnon összeesküvés-elmélet szerint mindannyian részesei egy gyermekkereskedelemmel foglalkozó sátánista hálózatnak, amelynek hírességek, valamint a politika és az üzleti élet elit szereplői a tagjai. Az Egyesült Államok korábbi elnökét, Donald Trumpot állítólag a hadsereg tábornokai toborozták azzal a céllal, hogy leleplezze az említett hálózatot, valamint megszüntesse a tagoknak a kormányzat és a média – más néven az „árnyékállam” – felett gyakorolt ellenőrzését. Az elmélet egy „Q” fedőnéven elhíresült névtelen online alakhoz köthető, aki állítása szerint magas rangú tisztviselő az Egyesült Államok kormányzatában, és teljes körű hozzáférési engedéllyel rendelkezik, ezért minősített adatokba is betekinthez.

A QAnon alternatív online üzenőfalakon, például a 4chanen és az 8chanen ütötte fel a fejét. Az első bejegyzések már 2017-ben megjelentek, azóta pedig az elmélet igen elterjedtté vált a Facebook-, Twitter-, YouTube- és egyéb bevett platformok felhasználói körében is. A QAnon egyik legfőbb jellemzője, hogy részvételi alapú, ez tette ugyanis lehetővé az elmélet gyors terjedését: „Q” rendszeresen közzétesz információmorzsákat („Q Drops”) az üzenőfalakon, és felkéri a követőket, hogy végezzék el a saját kutatásukat a rejtély megoldásához, valamint tárják fel a különböző elméletek mögött rejlő igazságot. 2019 vége óta a QAnon az európai online webhelyeken, oldalakon, csoportokban és fiókokban is megvetette a lábát, és a helyi narratívákhoz és összefüggésrendszerekhez igazodva elsősorban Németországban, Franciaországban, Olaszországban és az Egyesült Királyságban is beszivárgott a helyi mozgalmakba. [Bizonyos esetekben](#) meglévő csoportok – például Franciaországban a *Gilets Jaunes* (sárgamellényesek) vagy Németországban egyes szélsőjobboldali mozgalmak – is beépítettek a retorikájukba QAnon-narratívákat. A Q narratíváinak középpontjában álló, nagy befolyással rendelkező „árnyékállam” állítólag nem ismer határokat, és a QAnon helyi követői szerint a politikusok vagy az elit tagjai, például Emmanuel Macron [„az árnyékállam bábjai”](#), a német kormányt pedig azzal vádolják, hogy [titkos pedofilhálózatot](#) működtet.

A Covid19-világjárvány nem meglepő módon súlyosbította a helyzetet. Az emberek otthon tartózkodnak, és sokkal több időt töltenek internetezéssel, ráadásul sok esetben elégedetlenek a járvány kezelése érdekében hozott kormányzati korlátozásokkal és intézkedésekkel (szájmaszkviselés, közösségi távolságtartás, lezárások és az utazás korlátozása). Ezen összefüggésen belül a QAnon-narratívákon belül megjelentek olyan elméletek, miszerint a koronavírus egy biológiai fegyver, amelyet az „árnyékállam” eresztett szabadon, illetve olyanok is, amelyek szerint állítólag Bill Gates tervezte meg a világjárványt, hogy tömeges oltásokra kerüljön sor, és szabályozhassa a világ népességét.

Választható:

Nézd meg [a videót](#), és végezz gyors online kutatást a QAnonról!

Vitára bocsátandó kérdések:

- Tudsz-e közös motívumokat azonosítani az USA-ban és Európában terjesztett QAnon-narratívákban?
- Mi teszi a QAnon-mozgalmat „vonzóvá” a követők szemében? Mi különbözteti meg más összeesküvés-elméletektől?
- Tudsz-e azonosítani a történelem során más pillanatokat vagy kritikus eseményeket, amelyek hasonló, kontinenseken átívelő összeesküvés-elméletek és dezinformáció hullámaint indították el? Mi a közös bennük?
- A dezinformáció terjesztőinek céljairól folytatott korábbi beszélgetéseink alapján mit gondolsz, hogyan használhatók fel a QAnon-narratívák idegen hatalmak által annak érdekében, hogy Európát gyengébbnek tüntessék fel?

2. ESETTANULMÁNY

DIVIDE ET IMPERA („OSZD MEG ÉS URALKODJ!”)

Történet

[...] Egy hadvezérnek összes egyéb hadműveletei közt leginkább arra kell törekednie minden igyekezetével, hogy **megossa az ellenség erőit** vagy azzal, hogy gyanút kelt benne azok iránt, akikben megbízik, vagy ő maga szolgálatot okoz az ellenség hadnépeinek szétválasztására, s ezáltal gyöngébbé válására.

Az előbbi módszer úgy valósítható meg, hogy megkíméljük az ellenség környezetéhez tartozók némelyikének a dolgait, vagyis megkíméljük katonáit, birtokait, visszaadjuk gyermekeit, vagy más, neki fontos személyeket váltságdíj nélkül. Tudjátok, hogy midőn Hannibal fölégette Róma körül az összes mezőket, pusztán Fabius Maximus földjeivel tett kivételt. Tudjátok, hogy midőn Coriolanus sereggel támadt Rómára, az előkelőségek birtokait megkímélte, a köznépet pedig fölperzselte és kifosztotta. [...]

Ami pedig az ellenséges hadnép megosztását illeti, nincs biztosabb módja, mint rátámadni országaikra, hogy kénytelenek legyenek visszafordulni és védekezni, és fölhagyjanak a háborúskodással. [...] Titus Didius – mivel az ellenségéhez képest csekély hadnéppel rendelkezett, s egy légióra várt Rómából, amikor az ellenség elébe akart vágni a légiónak.

Hogy visszatartsa katonáit, egész hadseregében elhíresztelte, hogy másnap csatára akar kelni az ellenséggel. Aztán szerét ejtette, hogy néhány foglyának alkalmat nyíljanak a szökésre, ezek pedig jelentették a konzul másnapi ütközetre vonatkozó rendeletét, amivel előidéztek, hogy az ellenség, nehogy csökkentse erőit, nem indult a légió elé. Titus ezúton sértetlenül eljutott céljáiig: ez a mód nem az ellenség haderőinek megosztására, hanem a tied megkettőzésére szolgál.

Néhányan úgy osztották meg az ellenség haderőit, hogy engedték, hadd nyomuljon be országukba, hadd foglaljon el rengeteg földet próbaképpen, s aztán őrségeket állítva csökkentse erőit, s miután így meggyöngítették, rátámadtak és legyőzték.

Mások meg, amikor egy tartomány ellen akartak vonulni, úgy színlelték, mintha egy másikra akarnának támadni, s annyira iparkodtak, hogy nyomban, miután behatoltak abba a tartományba, ahol senki sem tartott ettől, előbb legyőzték, mielőtt az ellenségnek ideje lett volna segítségére sietni. Ugyanis ellenséged, mivel nem bizonyos benne, hogy vissza akarsz-e térni arra a helyre, amelyet korábban fenyegetél, kénytelen vesztig maradni az egyik helyen, és nem tud segítséget nyújtani a másik helynek, így aztán gyakorta nem védelmezi meg sem az egyiket, sem a másikat [...]

Forrás: Niccolò Machiavelli A háború művészete című művének 6. könyve (1675), fordította: Majtényi Zoltán

Vitára bocsátandó kérdések:

1. Miben nyújthatnak segítséget a hamis információk háborús időkben? Hogyan kovácsolható előny az ellenfél bizonytalanságából?
2. Etikus-e háborús időkben hazudni? Etikus-e békeidőben hazudni?
3. Miért lehet nagyobb eséllyel legyőzni a megosztott erőket?
4. Hogyan teszi a brexit gyengébb szervezetté az Európai Uniót?
5. Meg tudsz nevezni legalább három kérdést, amelyet az Unióhoz korábban csatlakozó országok, valamint a viszonylag újabb tagok másképp fognak fel? Gyengébb vagy erősebb szervezetté teszik-e ezek a különbségek az EU-t?

Idézet

A migránsok és menekültek nem figurák az emberiség sakkjáráján. Ők gyerekek, asszonyok és férfiak, akik különböző okok miatt hagyták el otthonaikat, vagy éppen hazájuk elhagyására kényszerültek – emberek, egyazon legitim vágyakkal, hogy többet tudjanak, többet birtokoljanak, és mindenekelőtt, hogy többek legyenek.

Forrás: Ferenc pápa üzenete a migránsok és menekültek 100. világnapján

Feladat

Néhány menekült nem politikai vagy biztonsági okokból menekül az EU-ba a hazájából. Ők gazdasági migránsok, ami teljesen más jogállást jelent. Az Unió különbséget tesz ezek között a helyzetek között.

Sajnos néha nincs „tökéletes megoldás” a két csoport közötti különbségtételre. Ráadásul a dezinformációt felhasználhatják arra, hogy helytelenként vagy embertelenként tüntessék fel az ilyen döntéseket.

Képzeld el két különböző helyzetet:

- a) egy szír háborús menekült **nem kap engedélyt** az országodba való belépésre, és visszaküldik Szíriába;
- b) egy pakisztáni gazdasági migránst **befogad** egy uniós ország, és 2 évig garantált lakhatást, valamint juttatásokat kap.

Fejtsd ki, hogyan fokozhatják a feszültséget ezek a helyzetek az Unió lakosságán belül. Az EU mely külföldi ellenfeleinek válhat előnyükre ez a fajta instabilitás?

3. ESETTANULMÁNY

A GYÓGYSZEREKKEL KAPCSOLATOS CSALÁS SÚLYOS EGÉSZSÉGGKÁROSODÁSHOZ VEZETHET

Történet

[...] Manapság számos, idősebb vásárlóknak szóló új terméket hoznak forgalomba azzal az ígérettel, hogy javítják az emlékezőtehetséget, sőt, egyes esetekben akár meg tudják előzni, vagy vissza tudják fordítani a demenciát és az Alzheimer-kórt – holott a tudomány jelenlegi állása szerint ezekre nincs gyógymód. A szabályozók és a jogalkotók egyre nagyobb figyelmet szentelnek ezeknek az állításoknak.

„A pokol külön bugyra vár az étrend-kiegészítők azon forgalmazóira, akik hamisan azt állítják, hogy meg tudják gyógyítani az Alzheimer-kórt vagy a demenciát – sajnos mégis azt tapasztaljuk, hogy a gyártók nem riadnak vissza ettől” – nyilatkozta Claire McCaskill szenátor (demokrata – Missouri), az Egyesült Államok Szenátusa idősödéssel foglalkozó különleges bizottságának rangidős tagja. McCaskill 2015-ben 15 kereskedőnek küldött levelet, amelyben az étrend-kiegészítők forgalmazásával kapcsolatos szabályzataikról és eljárásaikról érdeklődött, miután tudomást szerzett arról, hogy egy Brain Armor nevű étrend-kiegészítőt azzal reklámoztak, hogy „védelmet” nyújt az Alzheimer-kór, a demencia és a stroke ellen.

2015 novemberében az Igazságügyi Minisztérium egy országos szintű fellépés keretében több mint 100 étrendkiegészítő-gyártó és -forgalmazó ellen indított eljárást. A vállalatokat azzal vádolták, hogy megalapozatlan állításokat tettek többek között az Alzheimer-kór lehetséges kezelési módjaitól kezdve egészen a fájdalomcsillapító-függőknek kínált gyógymódokig.

A Szövetségi Kereskedelmi Bizottság (FTC) 2016-ban rendezte a jogvitáját egy kaliforniai vállalattal, amely azt állította, hogy az egyik étrend-kiegészítője enyhíti a menopauzához társított tüneteket, többek között a hőhullámokat és a súlygyarapodást. Az ügynökség emellett két étrendkiegészítő-forgalmazóval is rendezte a jogvitáját, amelyek olyan kijelentéseket tettek, miszerint termékeik megelőzhetik az őszülést, vagy helyreállíthatják a haj eredeti színét.

A szövetségi ügyészek 2020-ban pert nyertek egy dallasi székhelyű, étrend-kiegészítőket értékesítő vállalat ellen, amely egy OxyElite Pro nevű fogyasztószert forgalmazott, ugyanis összefüggést találtak a termék, valamint a hepatitis és a májbetegségek kiugró száma között. Az áldozatok között: Sonnette Marras 48 éves hawaii állampolgár, hétgyermekes édesanyja, aki 2013-ban meghalt az étrend-kiegészítő szedését követően.

Forrás: AARP Bulletin, 2016. június. Az AARP (American Association of Retired Persons – Nyugdíjasok Amerikai Szövetsége) egy nonprofit, pártfüggetlen szervezet, amely lehetővé teszi az emberek számára, hogy megválasszák, hogyan szeretnék élni idős korukban.

Vitára bocsátandó kérdések:

6. Miért hisznek az emberek az etikátlan gyártók által tett kétes ígéreteknek?
7. Mi a különbség a tudományosan megalapozott egészségügyi adatok, valamint a gyógyszerészeti csalások reklámozására használt egyéni vallomások között?
8. Miért kevésbé iskolázott vagy idősebb fogyasztókat céloznak meg hamis gyógyszerekkel? Hogyan segíthetünk a fenti kategóriákba tartozó személyeknek annak érdekében, hogy ne lehessen őket megvezetni az ilyen gyógyszerek csalárd marketingtechnikáival?
9. Kinek fűződik pénzügyi érdeke az ilyen csalárd információk terjesztéséhez? Hogyan keresnek pénzt a becsapott fogyasztók kárán?

10. Mik lennének a legjobb ellenintézkedések (a jogi lépéseken kívül), amelyek hozzájárulhatnak ahhoz, hogy ezek a csalások elveszítsék a hatékonyságukat?

Idézet

A fuldokló a szalmaszálba is belekapaszkodik.

Forrás: közmondás.

Feladat

Készíts egy listát a következő két kategóriába tartozó gyógyszerekről: orvosi rendelvény nélkül is kiadható (nem receptre kapható) étrend-kiegészítők és hivatalosan felírt gyógyszerek.

Fejtsd ki a termékek közötti főbb különbségeket a következő szempontok alapján:

- alapos fejlesztési folyamat eredményeként hozták létre
- a gyártási folyamatot hivatalosan felügyelik
- az értékesítési pontok követelményeket támasztanak velük szemben
- eladás utáni támogatás és egyéb szakaszok.

Fejtsd ki, hogy az EU (és a tagállamok hatóságai) hogyan védik a fogyasztókat az egészségügyi szolgáltatások/termékek manipulációjától.

4. ESETTANULMÁNY

ORBÁN PÁPA BESZÉDE ÉS A KERESZTES HADJÁRAT

II. Orbán pápa beszéde az 1095-ös clermont-i zsinaton

1094-ben vagy 1095-ben a bizánci császár, Alexiosz magához hívatta a pápát, II. Orbánt, és nyugati segítséget kért a törökök ellen, akik szinte teljes mértékben elorozták tőle Kis-Ázsiát. A clermont-i zsinaton Orbán hatalmas közönséghez intézte szavait. Mindenkit arra buzdított, hogy siessenek a bizánciak segítségére, és szabadítsák fel a mai Palesztinát a mohamedánok uralma alól.

[...] Mivel, ó Isten fiai, a szokottnál is férfiasabban ígértétek meg Istennek, hogy egymás között a békét, az egyháznak pedig jogait megőrzitek, érdemesnek látszik, hogy az Úrtól adott bocsánat által megerősödve, egy másik, Istennel közös ügyetekre fordítsátok javulástokból fakadó erőtetet.

Szükséges ugyanis, hogy Keleten lakozó testvéreiteknek, kiknek oly sokszor kért segítségetekre szükségük van, sietve segílyt vigyetek. Előzőnlötték ugyanis őket a turkok és az arabok egészen a Földközi-tengerig, addig a részig ti., amit Szent György karjának neveznek, Romania [a Bizánci Birodalom] határainál; e keresztények földjeit hovatovább meghódítják, túlnyomó erejükkel legyőzték őket, sokukat megölték vagy foglyul ejtették, a templomokat feldúlták, az országot elpusztították.

Ha ezeket ott egy ideig békén hagyjátok, az istenhívőkön még inkább erőt fognak venni. Ezért könyörögve kérlek titeket, de nem is én, hanem az Úr, hogy minden rendű embernek, lovasnak és gyalogosnak, szegénynek és gazdagnak egyaránt ti, Krisztus hírnökei, sietve mondjátok el, hogy e gonosz népségnek a vidékeinkről való kipusztítása céljából a keresztényeknek idejében vigyenek segítséget. A jelenlevőknek ezt én magam mondom meg, a távollevőknek üzenem; azonban maga Krisztus az, aki parancsolja.

[...] Mindazok pedig, akik oda elmennek és akár szárazföldi, akár tengeri útjukban, akár a pogányok ellen harcolva életüket veszítik, bűneik bocsánatát elnyerik: Istentől ekkora hatalommal felruházva, ezt (a kegyet) engedélyezem az útra készülőeknek. Ó, mily nagy szégyen, ha egy annyira megvetett és nemtelen nép, amely az ördögöknek szolgál, a Mindenható Isten hitével ékes és Krisztus nevével tündöklő népet legyőzné! Ó, mily nagy szemrehányásokat tenne nekünk az Úr, ha a keresztény hiten levőket úgy nem segítenétek, mint mi magunkat!

Akik akárhányszor meg nem engedett módon a hívők ellen szoktak harcba szállni, induljanak most a hitetlenek ellen olyan harcba, melyet méltó elkezdni, és amelyet győzelem koronáz. Legyenek most lovagok azok, akik eddig rablók voltak. Most joggal harcolnak a barbárok ellen azok, akik azelőtt testvéreik és rokonaik ellen küzdöttek. Most örök jutalmat nyernek el azok, akik eddig kevés pénzért csak zsoldosok voltak. Kettős bérért dolgozzanak azok, akik testük és lelkük kárára vesződtek eddig. Sőt, akik itt szomorúak és szegények, ott mindenben bővelkedők, itt az Úr ellenségei, ott barátai lesznek. Kik pedig menni szándékoznak, utazásukat ne halogassák, hanem a tél elmúltával, a következő tavaszon, miután minden dolgukat elrendezték, a költségeket összeszedték, az Úr vezetésével vidáman induljanak útnak.

Forrás: Sz. Jónás Ilona: Középkori egyetemes történeti szöveggyűjtemény, Osiris, Budapest, 1999.

Vitára bocsátandó kérdések:

1. Milyen „szent” okok miatt kell II. Orbán pápa szerint keresztes háborút indítani?
2. Mik a pápa kérése mögött meghúzódó valódi okok?
3. Miért volt ilyen nagy hatású és befolyásos ez a nyilvános beszéd annak idején?
4. Mi lett volna a „turkok és az arabok” válasza anno és napjainkban?
5. Milyen keresztellenőrzési lehetőségek álltak akkortájt (1095-ben) a katolikus egyház irányítása alatt álló területen rendelkezésre?

Feladat

Írj válaszlevelet (beszédet) Alexiosz kis-ázsiai ellenfelei nevében! Intézd a mondanivalódat a keresztes hadjárat összes lehetséges résztvevőjéhez!

5. ESETTANULMÁNY

VISSZAÉLÉS AZ EMBEREK BIZALMÁVAL HAMIS INFORMÁCIÓK TERJESZTÉSE ÉRDEKÉBEN

Történet

HOL VOLT, HOL NEM VOLT, volt egyszer egy fiatal pásztorfiú, aki egy sötét erdő közelében fekvő hegy lábánál terelte a juhait. Az órák igen hosszúra nyúltak, és a fiú magányosnak érezte magát, ezért előállt egy tervvel, hogy szerezzen magának némi társaságot, és egy kis izgalmat csempésszen a napjába.

A falu felé iramodott, és így kiáltott: „Farkas, farkas!”. A falubeliek odaszaladtak hozzá, néhányan pedig hosszú ideig mellette maradtak. A fiú olyan elégedett volt, hogy néhány nap múlva megismételte a trükköt, a falu lakói pedig újra a segítségére siettek.

Kisvártatva valóban előmerészkedett az erdőből egy farkas, és megriasztotta a juhokat. A fiú természetesen még a korábbiaknál is hangosabban felkiáltott: „Farkas, farkas!”. A falubelieket azonban kétszer is megvezette, és úgy gondolták, hogy a fiú ismét a bolondját járatja velük. Ezért senki sem igyekezett kihúzni a csávából. Így hát a farkas jóízűen megette a fiú nyáját. Amikor a fiú elpanaszolta a történetet, a falu bölcse így szólt: „A hazug embernek akkor sem hisznek, ha kivételesen épp igazat mond”.

Vitára bocsátandó kérdések:

11. Miért lehet egyáltalán becsapni az embereket? Mik a főbb okok? // Az alternatív információk, és a források vagy a kritikai gondolkodás hiánya
12. Hogyan vértézheti fel az oktatás az embereket a hazugságok ellen?
13. Működik-e a hazugság hosszú távú stratégiaként? Hogy végződik az esetek többségében?
14. Milyen megoldások kínálóznak a pásztorfiú számára a válságot követően? Hogyan tudná visszaszerezni a falubeliek bizalmát (ha egyáltalán lehetséges)?
15. Hallottál már az iskolában hasonló történeteket, amikor „farkast kiáltottak”? Miben hasonlítanak a hamis magyarázatokhoz (például „Beteg voltam”, „Nem jött a busz” stb.)? Milyen hosszú távú következményekkel járhatnak?

Idézet

Bolondíthatsz néhány embert mindig, és minden embert valameddig, de nem bolondíthatsz mindig mindenkit.

Forrás: Ismeretlen, XIX. század vége

Feladat

Találj ki egy helyzetet, amikor egy vagy több ismert nemzeti médiaorgánom ugyanezt a stratégiát alkalmazza, és „farkast kiált”. Ha emlékszel ilyen esetre, azt is leírhatod. Magyarázd el, hogyan élnek vissza az emberek bizalmával hamis információk terjesztése érdekében. Használj egy idézetet a helyzet illusztrálására.